

K O S K E
KESKI-SUOMEN
SOSIAALIALAN
OSAAMISKESKUS

KYSELY KESKI-SUOMEN KUNTIIN VAMMAISPAL-
VELULAIN MUKAISESTA HENKILÖKOHTAISESTA
AVUSTAJAJÄRJESTELMÄSTÄ V. 2007

VAMMAISPALVELUIDEN SOSIAALI- TYÖN JA VERKOSTOITUNEEN ERI- TYISOSAAMISEN KEHITTÄMINEN

ARMI MUSTAKALLIO
MIRVA VESAMÄKI

TIIVISTELMÄ

Tekijät	Armi Mustakallio, taulukot Mirva Vesamäki
Raportin nimi	Kysely kuntiin vammaispalvelulain mukaisesta henkilökohtaisesta avustajajärjestelmästä v. 2007
Vuosi	2007
Sivumäärä	23

Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittämishanke (v. 2006 - 2008) on kolmas läänin rahoittama vammaispalveluhanke Keski-Suomessa. Hankkeen hallinnoija on Jyväskylän maalaiskunta ja toteuttaja Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Tämän hankkeen tavoitteena on vahvistaa lähipalvelujen osaamista vammaispalveluissa sekä kehittää tiedon välittämisen menetelmiä asiakastyössä. Hankkeen tehtävänä on erityisesti tukea kuntia yhteistyöhön vammaispalveluihin liittyvän erityisosaamisen vahvistamiseksi. Hankkeen yksi toimintalue on henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kehittämisen tukeminen. Hankkeen esiselvityksessä kesällä 2006 tuli jo selville kuntien toive rakentaa maakunnan ja seutujen yhteinen henkilöstövälitys henkilökohtaisille avustajille, jotta avustajien ja sijaisten työn hallinnoinnin ja saatavuuden ongelmat eivät kuormittaisi kuntien vammaispalvelun sosiaalityötä. Avustajajärjestelmän kehittämiseen liittyen tehtiin sähköinen kysely kaikkiin Keski-Suomen 28 kuntaan keväällä 2007. Kysely kohdistettiin erityisesti vammaispalvelun sosiaalityöntekijöille.

Henkilökohtaisen avustajajärjestelmän kehittämistä hankkeessa työstää edelleen hankkeelle nimetty maakunnallinen asiantuntijaryhmä, joka koostuu lähinnä vammaispalvelun sosiaalityöntekijöistä. Kyselyn ja asiantuntijaryhmän työskentelyn perusteella Keski-Suomen kunnissa halutaan selkeitä muutoksia vammaispalvelulain mukaiseen henkilökohtaiseen avustajatoimintaan. Kuntien sosiaalityöntekijöitä työllistää erityisesti avustajien palkanlaskentaan ja työlakien soveltamiseen liittyvät tehtävät sekä avustajien vaihtuvuus ja hyvien avustajien saatavuuden ongelmat. Vammaisen henkilön toimiminen työnantajana ei aina myöskään suju ongelmitta. Vammaispalvelun sosiaalityöntekijöiden ammattitaidon tulisi kuitenkin kohdentua vammaisten henkilöiden palvelusuunnitteluun ja palveluohjaukseen sekä avuntarpeen kartoitukseen ja päätöksentekoon. Avustajatoimintaan toivotaan lisäksi vaihtoehtoisia järjestämistapoja niissä tilanteissa, kun vammaisen henkilö itse ei halua tai kykene toimimaan työnantajana. Tarve ja kysyntä henkilökohtaisille avustajille ovat kasvussa, erityisesti palveluasumisena järjestettävä osuus. Pääsääntöisesti kunnissa varatut määrärahat eivät riitä kattamaan ja vastaamaan henkilökohtaisen avun tarpeisiin. Kunnissa mietityttääkin, mistä saadaan riittävät määrärahat jatkuvasti kasvaviin tarpeisiin. Avustajatoiminnan rahoitusta toivotaan siirrettäväksi valtiolle.

Henkilökohtaista avustajatoimintaa pidetään Keski-Suomen kuntien vammaispalvelun työntekijöiden keskuudessa yleisesti erittäin tärkeänä tukimuotona. Avustaja mahdollistaa asumisen omassa kodissa mahdollisimman itsenäisesti ja avustaja on omatoimisen arjen sekä osallistumisen mahdollistaja. Kyselyn perusteella avustajatoimintaan toivottiin yhtenäisiä linjoja ja toimintatapoja Keski-Suomen kuntiin. Hankkeen asiantuntijaryhmä on työstänyt kuluneen vuoden aikana avustajatoiminnan opasta Keski-Suomen kuntien vammaispalveluiden käyttöön. Valmisteilla on myös opas työnantajille ja avustajille. Lisäksi avustajaprosessi on mallinnettu QPR:n Process Guide - ohjelmalla. Prosessikuvauksen avulla on avautunut henkilökohtaisen avustajaprosessin monimuotoisuus, haasteet, vaikeudet ja kehittämistarpeet niin vammaisen henkilön, avustajan kuin vammaispalvelun työntekijänkin kannalta.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	3
2	TAUSTAA	3
3	KYSELYN OSA-ALUEET JA YHTEENVETO VASTAUKSISTA	5
	3.1 Palvelutarpeen arviointi	5
	3.2 Päätökset	5
	3.3 Kustannukset	6
	3.4 Työntajana toimiminen	6
	3.5 Palkkaus	8
	3.6 Koulutus	8
	3.7. Tulevaisuus, muuta	9
4	KEHITTÄMISEHDOTUKSET	10
5	VAMMAISPALVELUHANKKEEN TULOKSET JA TUOTOKSET	11

LÄHTEET

LIITTEET

1 JOHDANTO

Henkilökohtaisen avustajatoiminnan piirissä oli koko Suomessa asiakkaita vuonna 2006 noin 4500. Viime vuosina henkilökohtaisen avustajatoiminnan asiakasmäärä on kasvanut vuosittain keskimäärin yhdeksällä prosentilla. Vaikeavammaisten palveluasumisen piirissä oli vuonna 2006 noin 3100 asiakasta.

Osana ”Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen” kehittämishanketta tehtiin helmikuussa 2007 kaikkiin Keski-Suomen kuntiin sähköinen kysely vammaispalvelulain mukaisesta henkilökohtaisesta avustajajärjestelmästä ja kehittämistarpeista Keski-Suomessa.

Kyselyjä lähti sähköpostitse 28 kuntaan ja niistä palautui määräaikaan mennessä 16 ja myöhemmin palautui vielä yksi vastaus. Vastaajina oli sosiaalijohtajia, vammaispalvelun johtajia, sosiaalityöntekijöitä, johtavia sosiaalityöntekijöitä ja johtava ohjaaja. Vastauksia tuli sekä pienistä kunnista että isommista kaupungeista. Lisäksi osa lähetti toiveen mukaisesti käytössä olevat omat palvelusuunnitelmat ja vammaispalveluiden voimassa olevat soveltamisohjeet. (Liite 1. Kyselylomake Keski-Suomen kuntiin.)

Kyselyn tuloksia tullaan käyttämään hankkeen kehittämistyön tukena sekä yhtenäisten toimintakäytäntöjen luomiseksi Keski-Suomessa. Henkilökohtaista avustajajärjestelmää hankkeessa työstetään hankkeelle nimetyn asiantuntijaryhmän kanssa. Asiantuntijaryhmä koostuu lähinnä kuntien vammaispalvelun työntekijöistä. (Liite 2. Asiantuntijaryhmän kokoonpano.) Kyselyn tulokset julkistettiin ”Henkilökohtaisen avun päivillä” Jyväskylässä 22.5.07. (Liite 3. Henkilökohtaisen avun päivän ohjelma.)

2 TAUSTAA

Kustannukset henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta voidaan korvata sellaiselle vammaiselle henkilölle, joka tarvitsee runsaasti toisen henkilön apua kotona jokapäiväiseen elämään liittyvissä asioissa tai kodin ulkopuolella asioiden hoitamisessa, opiskelussa, harrastuksissa, työssä ja yleensä yhteiskunnallisessa osallistumisessa (VpA 16 §). Henkilökohtainen avustajajärjestelmä on vammaispalvelulain mukainen taloudellinen määrärahoihin sidottu tukitoimi. Henkilökohtaisen avustajan työnantajana toimii vammaisen henkilö itse, ei kunta. Henkilökohtaisen avustajan käyttämisen edellytyksenä on yleensä, että vammaisen henkilö kykenee ottamaan vastuuta omasta elämästään ja toimimaan työnantajana. Vammaisen henkilö määrittelee itse henkilökohtaisen avustajansa työtehtävät.

Henkilökohtainen avustaja voidaan myöntää myös osana vammaispalvelulain mukaista palveluasumista. Palveluasumisen ja sen saamisen edellytyksistä on säädetty vammaispalvelulain 8 §:n 2 momentissa ja sitä koskevan asetuksen 10 ja 11 §:ssä. Palveluasumisen edellytyksenä on vaikeavammaisuus. Vaikeavammaisena pidetään henkilöä, joka vammansa tai sairautensa vuoksi tarvitsee toisen henkilön apua päivittäisistä toiminnoista suoriutumisessa jatkuvaluonteisesti vuorokauden eri aikoina tai muutoin erityisen runsaasti ja joka ei ole jatkuvan laitoshuollon tarpeessa. Vaikeavammaisuus määritellään aina yksilökohtaisesti.

Vammaislainsäädännön uudistamistyössä (vammaispalvelulain ja kehitysvammalain yhteen sovittaminen) yhtenä keskeisenä kohteena on henkilökohtainen avustajatoiminta. Jukka Kumpuvuoren ”Juridisessa esiselvityksessä vammaispalvelulain ja kehitysvammalain yhteen sovittamisesta” on esitetty mm. avustajatoiminnan muuttamista erityisen järjestämisvelvollisuuden alaisuuteen, ns. subjektiiviseksi oikeudeksi. Tällä tarkoitetaan sitä, että vammaisella henkilöllä on oikeus saada ky-

seinen palvelu tai tukitoimi, mikäli hän täyttää myöntämislain yleensä laissa säännellyt edellytykset (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:14). Lisäksi esiselvityksessä esitetään kolmiportaista järjestelmää, johon kuuluvat henkilökohtainen avustaja – tukitoimi (erityinen järjestämisvelvollisuus), oma-avustajapalvelu (yleinen järjestämisvelvollisuus) ja tilapäisavustajapalvelu (yleinen järjestämisvelvollisuus).

Selvityshenkilö Erkki Paaran esitykset taas poikkeavat juridisen esiselvityksen kannanotoista (Vammaispalvelujen järjestäminen ja osaaminen. Selvitys vammaislakien yhdistämisestä, toim. Erkki Paara, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2005:4). Paara katsoo mm. että henkilökohtaisen avustajajärjestelmän tulee kohdella kaikkia vammaisryhmiä samanarvoisesti, joten esiselvityksen kolmiportainen järjestelmä ei ole perusteltu. Mielenterveyskuntoutujien ja kehitysvammaisten henkilöiden mukaantulo edellyttäisi myös pääsääntöisesti vammaisen henkilön itsensä rinnalle muita työnantajia. Lisäksi selvityshenkilö Paara esittää avustajajärjestelmän tukemista valtion suoralla, kunnalle maksettavalla korvamerkityllä reppurahalla. Paara ei myöskään esitä tässä vaiheessa järjestelmää kunnan erityisen järjestämisvelvollisuuden piiriin subjektiiviseksi oikeudeksi. Ensin pitäisi saada varmuus valtionrahoituksen lisäämisestä ennen kuin uudistukseen voidaan tältä osin mennä.

3-vuotisen Henkilökohtaisen avustaja-järjestelmän (HAJ) kehittämisprojektin (Tahtoa, todellisuutta ja toiveita. Suuri kertomus henkilökohtaisesta avusta, toim. Marjo Heinonen ja Heini Saraste, 2006) työn tuloksena on myös esitetty vaihtoehtoisia toiminta- ja rahoitusmalleja tuleville vuosille vammaispalvelulain mukaista avustajajärjestelmää kehitettäessä. Projektin esittämät kolme vaihtoehtoa, joissa vammaisen asema suhteessa avustajaan on erilainen ovat seuraavat:

1. Henkilökohtainen avustaja - järjestelmä: vammaisen henkilö on juridinen ja tosiasiallinen työnantaja.
2. Avustaja-järjestelmä: vammaisen henkilö on avun saaja ja avustajajärjestelmän käyttäjä, jolla on mahdollisuus saada tukea ja ohjausta perusavustamisen lisäksi. Ei työnantajan vastuuta ja velvollisuutta.
3. Avustajapalvelu – järjestelmä eli niin sanottu yritysmalli: vammaisen henkilö on asiakas, joka ostaa tarvitsemansa palvelut.

Edelleen HAJ-projektin työn tuloksena esitetään, että em. eri mallien tulee olla subjektiivisen oikeuden piirissä. Lisäksi pitäisi olla mahdollista siirtyä eri järjestelmästä toiseen tai käyttää eri vaihtoehtoja rinnakkain ja lomittain.

Uuteen hallitusohjelmaan on edelleen kirjattu vammaisten henkilökohtaisen avustajatoiminnan kehittäminen vaiheittain. Kunta- ja palvelurakennemuutosten liittyen vahvistetaan vammaispalvelujen rahoitusta sekä kehitetään palvelujen järjestämis- ja tuottamistapoja vammaisten yhdenvertaisuuden toteuttamiseksi. Vammaisten henkilöiden aktiivista osallistumista yhteiskuntaan ja työelämään tuetaan. Edelleen hallitusohjelmassa mainitaan, että palvelujen käyttäjien oikeuksia vahvistetaan ja valtio rahoittaa uusista tai laajenevista tehtävistä vähintään puolet. (Hallitusohjelma 19.4.2007.)

Joonas Kortelaisen tekemän esiselvityksen Keski-Suomen kuntien vammaispalveluiden järjestämisestä ja erityisosaamisesta mukaan olisi välttämätöntä löytää toimiva malli henkilökohtaisten avustajien tehtävien hallintaan, työnohjaukseen ja saatavuuteen. Vammaisten kanssa tehtävän työn tukemiseen kaivataan maakunnallista tai seudullisia malleja, joihin sisältyisi soveltuvan ja saatavilla olevan henkilöstön välitys ja tehtävien hallinnointi. (Joonas Kortelainen, Esiselvitys Keski-Suomen kuntien vammaispalveluiden järjestämisestä ja erityisosaamisesta. Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, raportteja 2006:5.)

Vammaispalveluhankkeen aloitusseminaarissa 22.8.2006 avustajatoiminnan kehittämässä Keski-Suomessa nousi edelleen esille henkilökohtaisten avustajien rekrytointi, saatavuus ja ammattitaitoisen henkilöstön turvaaminen (esim. henkilöstöpankki, avustajarinki). Henkilökohtaiseen avustajatoimintaan toivottiin yhtenäisiä käytäntöjä ja kriteerejä kuntiin. Palkanmaksuun ja avustajien etsimiseen toivottiin keskitettyä apua. Lisäksi henkilökohtaisille avustajille toivottiin koulutusten järjestämistä. Kyseinen esiselvitys ja vammaispalveluhankkeen aloitusseminääri loivat pohjaa vammaispalveluhankkeen kehittämistavoitteille sekä tehdylle kuntakyselylle.

3 KYSELYN OSA-ALUEET JA YHTEENVETO VASTAUKSISTA

3.1 PALVELUTARPEEN ARVIOINTI

Palvelu- ja avuntarve kartoitetaan pääsääntöisesti kotikäynneillä, yhdessä asiakkaan ja/tai perheenjäsenen kanssa. Arviointi saadaan myös esim. kuntoutuslaitoksista, hoitotahoilta tai asumiskokeilun kautta. Tukena käytetään myös esim. kuntoutusohjaajia, terapeutteja tai kotihoidon / kotipalvelun työntekijöitä. Paavo-avuntarpeen kartoitusta on alettu jossain kunnissa kokeilemaan (www.paavo.fi). Palvelusuunnitelmapalaveri on tärkeä osa avuntarpeen kartoitusta. Kun myönteinen avustajapäätös on tehty, tulisi sitä tarkistaa joidenkin kuukausien kuluttua tuntimäärien oikeellisuuden osalta (käytäntö yhdessä kunnassa). Joissakin kunnissa koetaan, että avustajan saamiseksi tuntimääriä joudutaan hieman korottamaan ylöspäin kuin mitä todellinen tarve olisi. Yhden kunnan vastauksessa ei ollut sillä hetkellä yhtään voimassa olevaa avustajapäätöstä eikä avuntarvekartoituksia ollut tehty.

Palvelusuunnitelmat:

Pääsääntöisesti Keski-Suomen kunnissa palvelusuunnitelmat tehdään aina niille asiakkaille, jotka ovat useamman palvelun piirissä ja jotka ovat vaikeasti vammaisia. Palvelusuunnitelmien tarkistus vaihtelee tarkistuksiin tarvittaessa, 2-3 vuoden välein, vuosittain, joskus myös useammin. Lasten ja nuorten kohdalla tarkistus on pääsääntöisesti vuosittain. Palvelusuunnitelmia tarkistetaan myös avustajatarpeen, palvelutarpeiden ja palveluiden muuttuessa, avustajan vaihtuessa tai sairauden edetessä. Oma tarkoitukseen varattu palvelusuunnitelmalomakemalli oli käytössä yhdeksässä kunnassa.

3.2 PÄÄTÖKSET

Kyselyllä kartoitettiin voimassa olevien henkilökohtaisten avustajapäätösten määrää, palveluasumispäätösten määrää v. 2006 ja kuinka monelle näistä henkilöistä on palveluasuminen kokonaan tai osittain toteutettu henkilökohtaisen avustajan avulla. Lisäksi kysyttiin, mitä muuta haluaisi tuoda esille palveluasumisesta ja henkilökohtaisesta avustajasta ja kuinka monelle henkilökohtainen avustaja on myönnetty päivittäisistä toiminnoista suoriutumiseen, opiskelun tueksi, työssä tapahtuvaan avustamiseen, omaishoidon tuen vapaapäivien järjestämiseksi, harrastuksiin ja vapaa-aikaan, asiointiin, muu syy tai syytä ei ole eritelty. (Liite 4. Taulukko 1. ja 2.)

Palveluasumiseen ja henkilökohtaiseen avustajaan liittyen vastauksissa pohdittiin palveluasumisen määrittelyä ja määrittelyn hankaluutta; kuka siihen on oikeutettu ja mitä se sisältää. Sopivan avustajan löytyminen ei ole aina itsestäänselvyys. Kotihoidon rooli ja resurssit palveluasumisen järjestämisessä mietityttävät. Kunnan kotihoito ei pysty juurikaan vastaamaan avuntarpeisiin. Usein palveluasumisessa avun tarve on jaksottaista päivän mittaan, avustajia täytyisi olla use-

ampia, toisaalta muutaman tunnin takia avustajia on vaikea saada. Avustajajärjestelmän seutukunnallista keskittämistä esitettiin (tarvearviot, avustajatyön toteutus palkkoineen ja seurantoi-
neen, ehkä päätöksentekokin). Avustajan työsuhteeseen liittyvät asiat koetaan perussosiaaliryö-
stä erilliseksi kokonaisuudeksi sisältäen myös työlakeihin yms. perehtymistä. Palvelutalossa asu-
valle henkilölle henkilökohtainen avustaja on myönnetty pääasiassa talon ulkopuolisiin menoi-
hin. Yhdestä vastauksesta ilmeni, että vaikeavammaiset työnantajat kokevat nykyisen järjestel-
män kovin työlään ja lähes poikkeuksetta haluaisivat vaihtaa itsensä palkkaaman henkilökohtai-
sen avustajan kaupungin palkkaamaan avustajaan. Mikäli kaupunki palkkaisi avustajia, voisi
sama avustaja avustaa työvuoron aikana tarvittaessa useampia asiakkaita.

3.3 KUSTANNUKSET

Kyselyllä kartoitettiin vuodelle 2006 kunnan talousarvioon varattuja sekä toteutuneita määrära-
hoja henkilökohtaiseen avustajatoimintaan sekä vuodelle 2007 varattujen määrärahojen suuruut-
ta. Lisäksi selvitettiin palveluasumisen osuutta henkilökohtaisessa avustajatoiminnassa. Pää-
sääntöisesti vuodelle 2006 varatut määrärahat olivat ylittyneet. Ilmeisesti osittain tästä johtuen
oli vuodelle 2007 määrärahoja varattu useimmissa vastanneissa kunnissa vuotta 2006 enemmän.
Järjestettäessä henkilökohtaista avustajatoimintaa painopiste on palveluasumisessa, joka on jär-
jestetty osittain tai kokonaan henkilökohtaisen avustajan tai avustajien avulla.

Vastauksissa pohdittiin avustajatoiminnan kalleutta sekä sitä, mistä saadaan riittävät määrärahat
jatkuvasti kasvavaan avustajatoiminnan tarpeeseen. Erityisesti palveluasumisen osuus on kas-
vussa. Kunnissa, joissa kotihoito osallistuu vammaisten avustamiseen, kustannukset eivät näy
vammaispalvelun menoina, vaan kotihoidon menoina. Toisaalta taas osassa kunnissa vammais-
palvelut ostaa avustajatoimintaa yksityiseltä palveluntuottajalta, jolloin kustannuksetkin näkyvät
vammaispalveluissa. (Liite 4. Taulukko 2. ja Kaavio 1.)

3.4 TYÖNANTAJANA TOIMIMINEN

Kyselyllä kartoitettiin kuntien antamaa tukea ja ohjeistusta työnantajille eli vammaisille henki-
löille. Kysyttiin, onko kunnassanne käytännön tukitoimia työnantajan velvollisuuksien hoitami-
seksi, kuten koulutusta työnantajille, koulutusta avustajille, työntekijöiden hakupalvelua, sijais-
ja lomituspalveluja tai palkanmaksupalvelua. Lisäksi selvitettiin, millaisin eri vaihtoehdoin
avustajapalvelua oli järjestetty ja millaisia työtehtäviä avustajat työssään tekevät ja onko jotain
sellaisia tehtäviä, jotka eivät avustajille kuuluisi. Selvitetiin myös sitä, onko työnantajuus aihe-
uttanut vammaisille henkilöille ongelmia ja jos on niin millaisia.

Osassa kunnissa on laadittu tai tekeillä kirjallisia työnantajan ohjeita. Pomo-oppaan ohjeita so-
velletaan. Jossain kunnissa työsopimusten teossa avustetaan ja yhdessä on haettu tai autettu ha-
kemaan avustajaa (sosiaalityöntekijä auttaa). Tarvittaessa kunnasta jopa ilmoitetaan työvoima-
toimistoon henkilökohtaisen avustajan paikasta ja sosiaalityöntekijä ottaa vastaan puheluita, jos
työnantaja niin haluaa. Joissakin kunnissa toimistosihteerit tai kanslistit auttavat osaamisensa
mukaan. Toimistossa lasketaan valmiiksi palkat, verot, sotut jne. Varsinaiseen työnantajan tu-
kemiseen on hankala osallistua ja / tai puuttua. Osa kunnista käyttää tilitoimistoja palkanlaski-
joina ja sijaismaksajina. Tilitoimiston palkanlaskennasta aiheutuneet kulut korvataan. Kahdessa
kunnassa palkanmaksua on hoidettu suoraan myös kunnan palkanlaskennan kautta. Ohjattavaa
ja seurattavaa riittää siitakin huolimatta ja yhteydenottoja tulee sekä työnantajilta että avustajilta
lähes kuukausittain. Puhelimitse tehdään ohjausta ja neuvontaa. Joillakin henkilöillä edunvalvo-
ja hoitaa palkanmaksuun liittyvät kuviot. Koulutusta työnantajille tai avustajille ei ole järjestetty
yhdessäkään kunnassa. Poikkeuksena ovat kunnan omalla palkkalistalla olevat avustajat.

Ne kunnat, jotka ovat ulkoistaneet palkanlaskennan, ovat järjestelmän toimivuuteen tyytyväisempiä kuin ne kunnat, joissa palkanlaskennan hoitaa sosiaalitoimen henkilöstö.

Pääsääntöisesti henkilökohtaiset avustajat on avustajapäätöksen saaneen palkkaamia työntekijöitä. Kuitenkin esim. iltoihin ja viikonloppuihin kunta joutuu ostamaan avustajapalvelua yksityisiltä palveluntuottajilta.

Kyselyssä kartoitettiin myös työntekijöiden mielipiteitä ja ajatuksia siitä, mitä heidän mielestään henkilökohtaisen avustajan tehtäviin kuuluu ja mitä taas ei. Avustajien työnkuva nähdään hyvin moninaisena. Siihen voi kuulua päivittäisissä perustoiminnoissa avustamista (pesut, pukeutuminen, ruokailut, wc-käynnit yms.) sekä kodin päivittäiseen hoitoon liittyvät tehtävät. Työ voi olla avustamista asiointissa, opiskelussa, työssä, harrastuksissa, yhteiskunnallisessa toiminnassa, paperitöissä, kirjoittamisessa sekä liikkumisessa. (Liite 4. Kaavio 2.) Avun- ja palveluiden tarpeet on monesti kirjattu palvelusuunnitelmaan, joka toimii pohjana avustajapäätöstä tehtäessä. Vastauksissa kävi ilmi myös se, että avustajan tehtävät voivat olla hyvinkin vaativia ja työn vaativuus on kasvussa, koska yhä enemmän vaikeavammaisia henkilöitä asuu omissa kodeissaan.

”Enenevässä määrin avustajan työtehtävät sisältävät myös ns. hoidollista osaamista vaativia toimenpiteitä (paljon hoitovälineitä/laitteita, imut, hengityskoneet, painehaavaumat, katetroinit ym.).”

”Joskus avustajat valittavat, että työnantaja ottaa yhteyttä vapaa-aikanakin, ikään kuin avustajan pitäisi olla aina valmiina auttamaan.”

Henkilökohtaiselle avustajalle kuulumattomiksi tehtäviksi nähtiin esim. suursiivoukset, asunnon ja pihan hoitoon liittyvät tehtävät, kotieläinten hoito ja jatkuvaluonteiset sairaanhoidolliset toimenpiteet. Yhdessä vastauksessa myös nähtiin, että esim. vaatehuolto, siivous ja ruuanlaitto voitaisiin hoitaa esim. palvelusetelillä tai muilla tukipalveluilla. Monessa tilanteessa voi olla niinkin, että avustajatunnit eivät riitä em. toimintoihin.

Jossain vastauksissa mietitytti myös avustajan rooli:

” Eivät ainakaan ne, jotka asiakas pystyy itse hoitamaan tai joku muu perheenjäsen. Pitäisi avustaa eikä toimia terapeutina asiakkaalle tai sovittelijana puolisoiden välillä.”

”Pohdittava aihe. Joskus mietin avustajan roolia sosiaalisten suhteiden tuojana, seuranpitäjänä.”

”Kohtuuttomalta tuntuu esim. alkoholiongelmaisen avustettavan juomisen jälkien siivoaminen toistuvasti.”

”Avustajalle eivät kuulu terveen perheenjäsenen työtehtävät.”

Vammaisen henkilön toimiminen työnantajana ei ole aina ollut ongelmatonta. Vaikeuksia aiheuttaa useasti avustajan työsuhteeseen liittyvät tehtävät; vaikeudet ymmärtää tai osata palkanmaksua, vakuutuksiin liittyviä kysymyksiä, työaikalakia, vuosilomalakia yms. Paperityötä on paljon ja vammaisen henkilö saattaa itsekin kokea työnantajavelvoitteet ja niistä suoriutumisen raskaina. Kaikki vammaiset henkilöt eivät myöskään pysty itse toimimaan työnantajina. Ongelmia on lisäksi sopivien avustajien saamisessa ja varajärjestelmän puuttumisessa esim. avustajan sairastuessa. Sijaisten saaminen on hankalaa. Myöskään kunnallinen kotihoito ei pysty kaikissa kunnissa sijaistamaan. Jossain kunnissa sijaistaminen hoidetaan yksityisten palveluntuottajien

kautta. Peruslähtökohtana näyttää kuitenkin olevan se, että avustettava itse järjestää sijaisen. Avustajien vaihtuvuus on melko suurta. Aina myöskään avustajan ja avustettavan ”henkilöke-
miat” eivät sovi yhteen.

*”Alkuun aina pelottaa, kuinka suoriutuu velvoitteista, kunnes saa lisää tietoa. Ei toimivan avus-
tajasuhteen purkaminen on henkisesti vaikeaa.”*

*”Joskus ei ole ymmärretty, että vammainen on itse työnantaja, kuntaa pidetään työnantajana.
Ei oteta vastuuta asioista riittävästi.”*

3.5 PALKKAUS

Määriteltäessä henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta korvattavan avustuksen suuruutta käytetään useammassa kunnissa korvauksen perusteena Kunnallista työ- ja virkaehtosopimusta (KvTes) ja sen mukaista hinnoittelukohtaa 04PER010 ”sosiaali- ja terveydenhuoltoalan perus-
palvelutehtävät”. KvTes:n mukaiset yleiskorotukset eivät kuitenkaan automaattisesti siirry hen-
kilökohtaisten avustajien palkkoihin. Korvauksen suuruus vahvistetaan yleensä lautakunnissa
kerran vuodessa.

”Tarkistetaan yleisten tarkistusten mukaan, jos sosiaalityöntekijä pysyy ajan tasalla.”

Vuonna 2007 tuntipalkan suuruus vaihteli kunnissa 8,37 eurosta/tunti 9,60 euroon/tunti ja kuu-
kausipalkka 1364,24 eurosta/kk 1469 euroon/kk. Jossain tapauksissa työnantaja saattaa maksaa
avustajalle kunnan korvausta suurempaa palkkaa. Yhdessä vastanneista kunnista avustajan
palkkaan on huomioitu myös avustajan koulutus ja työkokemus, jolloin peruspalkka kyseisessä
kunnassa vuonna 2007 oli 9,01 euroa/tunti. Palkan lisien korvaamisessa on suuria vaihteluja.
Lakisääteisesti lisiistä on korvattava ainoastaan sunnuntai- ja pyhätyöt sekä ylityölisät. Joissakin
kunnissa kuitenkin korvataan myös lauantai- ja iltatyölisät.

Lakisääteinen työterveyshuolto ja sen korvaaminen työnantajalle oli järjestetty kymmenessä
kunnassa. Seitsemässä kunnassa työterveyshuolto oli järjestämättä.

3.6 KOULUTUS

Kyselyllä kartoitettiin koulutustarpeita ja asiantuntemusta niin työntajien, avustajien kuin kun-
tien sosiaalityöntekijöiden osalta. Kaikkien kohdalla kyselyyn vastanneet näkivät tarpeelliseksi
lisäkoulutuksen. Työnantajille toivotaan koulutusta työnantajavelvoitteista, lainsäädännöstä,
esimiehenä toimimisesta, työtehtäviin perehdyttämisestä ja mitä kuuluu avustajan työtehtäviin.
Avustajien kohdalla tarvetta nähtiin niin ikään tiedonsaantiin työsuhteasioista sekä työntekijän
oikeuksista ja velvollisuuksista, työn sisällöstä ja yleistä tietoa vammaisen henkilön avustami-
sesta ja kohtaamisesta. Lisäksi esille nousi toisen kotona työskentelemisiin liittyvät kysymykset,
työnohjauksen tarve, koulutusta tekniseen osaamiseen (siirrot, nostot, hygienia), vaitiolovelvol-
isuus ja vastuukysymykset. Ainakin yhden kunnan vastauksissa ilmeni, ettei avustajien ja työn-
antajien koulutukseen ja työnohjaukseen olla kuitenkaan valmiita osallistumaan rahallisesti tar-
peista huolimatta:

”Jos joutuvat itse (työnantajat) maksamaan koulutuksen, eivät tule, ja kunta ei maksa.”

”Ovat kysyneet työnohjausta (avustajat), mutta kunta ei järjestä eikä maksa.”

Kuntien vammaispalvelupäätöksiä tekeville työntekijöille koulutusta ja tietoa toivottiin lisää mm. työnantajavelvoitteista ja lainsäädännöstä, mikä on sosiaalityöntekijän rooli työnantajan ja työntekijän välissä, miten avustajaa ja työnantajaa voidaan tukea ongelmatilanteissa ja miten arvioida realistisesti avustajatuntimääriä ja mistä avustajatarpeen määrittelyyn työvälineitä. Lisäksi vastauksissa toivottiin yhtenäisiä linjauksia Keski-Suomeen.

Nykymuotoinen henkilökohtainen avustajajärjestelmä työllistää vammaispalvelun päätöksentekijöitä kunnan koosta, asiakasmäärästä ja palkanlaskentaan liittyvistä tehtävistä riippuen 2 – 40 h/kk. Toimistotyöntekijöitä tehtävät työllistävät em. riippuen 1 – 50 h/kk.

”Työllistävyys ratkaisua tehtäessä päätöksenteossa ja muutostilanteissa. Sosiaalityössä ja toimistossa ei kokemusta palkanmaksusta käytännössä.”

3.7 TULEVAISUUS, MUUTA

Tulevaisuuteen liittyvissä kysymyksissä tiedusteltiin mielipiteitä nykyisen järjestelmän toimivuudesta. Kahdentoista vastaajan mielestä nykyinen henkilökohtainen avustajajärjestelmä on melko hyvin toimiva ja viiden vastaajan mielestä melko huonosti toimiva. Vastauksiin vaikutti suuresti mm. se, olivatko palkanlaskentaan liittyvät tehtävät sosiaalitoimessa vai ostetaanko ulkopuolelta.

Perusteluja järjestelmän toimivuuteen oli mm. seuraavia:

”On hyvä, että vammaisen saa itse valita työntekijän.”

”Mikäli on löytynyt hyvä avustaja, kaikki toimii melko hyvin. Paperia tulee ja menee..”

”Työnantajapalvelun ostaminen hyvä juttu.”

”Pääsääntöisesti asiakkaan palvelutarpeeseen pystytään vastaamaan.”

”He, joille avustaja on myönnetty, ovat tyytyväisiä, vaikka työnantajana toimimisesta on työtä.”

Perusteluja järjestelmän toimimattomuuteen löytyi kuitenkin huomattavasti enemmän. Sopivien avustajien ja sijaisten löytäminen ja saanti on vaikeaa. Pieniin tuntimääriin on lähes mahdoton löytää työntekijöitä. Sosiaalitoimessa aikaa menee palkkojen ja työtuntilistojen tarkistukseen ja laskentaan. Järjestelmä koetaan hyvin haavoittuvaksi, työnantajille raskaaksi ja työntekijän kannalta huonosti palkatuksi ja raskaaksi työksi. Lisäksi järjestelmää pidetään jäykkänä ja työtahokkuudeltaan sangen huonona järjestelmänä; avustajan tulisi voida tehdä töitä joustavasti useammalle työpäivän aikana. Avustajien työehtosopimuksen puuttuminen koetaan ongelmalliseksi ja työnantajilla on liian vähän tietoa työnantajana toimimisesta. Sosiaalityöntekijällä on taas yksin liian paljon vastuuta järjestelmän toimivuuden takaamisesta. Lainsäädäntö koetaan epäselväksi ja liian paljon tulkinnanvaraiseksi. Erilaiset käytännöt Keski-Suomen kunnissa koettiin myös ongelmallisiksi.

” Tapauksia vähän, ratkaiseminen on kuin arvanheittoa, epävarmuutta, menikö oikein kaikkien osapuolten kannalta.”

”Neuvonta ja ohjaus on puutteellista, koska osaamista on liian vähän.”

Muutostarpeiksi vastauksissa nousi edelleen esille yhtenäisten kriteerin luominen avustajatoimintaan ja palkanlaskennan siirtäminen palkanlaskennan ammattilaisten hoidettavaksi. Lailla tulisi selkeästi määritellä, mitä on korvattava. Avustajille toivottiin avustajakursseja ja lisää koulutusta. Avustajilla voisi lisäksi olla keskinäinen avustajaverkosto, jonka sisällä voisi vaihtaa kokemuksia ja oppia toisiltaan. Kunnallisen kotihoidon toivotaan pystyvän vastaamaan myös vammaisten henkilöiden tarpeisiin. Vaihtoehtona voisi olla ns. kunnalliset vammaisavustajat. Vastauksissa pohdittiin avustajien keskitettyä rekrytointi- ja sijaisjärjestelmää sekä keskitettyä palkanmaksu- ja työnantajavelvoitteiden hoitamista. Vaihtoehtona esille nousi ns. maakunnallinen tai seudullinen avustajakeskus. Rahoituksen suhteen toivotaan valtion mukaan tuloa kustannuksiin esim. korvamerkityllä rahalla.

”Siirto Kelalle tai muulle valtion laitokselle subjektiivisena oikeutena, jotta kaikki hakijat ovat tasavertaisia. Jos jää kunnalle, palkanmaksu selkeästi työnantajan hoidettavaksi samoin avustajien etsiminen ja opastaminen työhön.”

Nykyisestä järjestelmästä haluttaisiin puolestaan säilyttää vammaisen henkilön toimiminen työnantajana ja oikeus määritellä mahdollisimman pitkälle työtehtävät (vammaisen henkilön päätösvalta ja itsemääräämisoikeus). Niillä kunnilla, jotka ovat ”ulkoistaneet” palkanlaskennan, on muutostarpeita vähemmän.

Kuudentoista vastaajan mielestä avustaja tarve ja kysyntä tulevat kasvamaan tulevaisuudessa. Yhden vastauksen mukaan tarve pysyy ennallaan.

Henkilökohtainen avustajatoiminta koetaan erittäin tärkeäksi tukimuodoksi vammaiselle henkilölle. Avustaja mahdollistaa asumisen omassa kodissa mahdollisimman itsenäisesti, avustaja on omatoimisen arjen sekä osallistumisen mahdollistaja. Avustaja on tärkeä tuki jokapäiväisissä toiminnoissa. Avustaja tuo vammaiselle henkilölle tasa-arvoisuutta ja itsemääräämisoikeutta muihin kansalaisiin nähden. Avustaja mahdollistaa mielekkäämmän elämän vammaiselle henkilölle. Avustajan saaminen voi olla myös helpotus omaisille. Avustaja on sitä tärkeämpi, mitä vaikeavammaisemmasta henkilöstä on kyse. Avustajatoiminnalla mahdollistetaan ulospääsy kotia, työssäkäynti ja opiskelu. Avustajan rooli kuitenkin edelleen mietityttää kunnissa mm. terapeuttina, seurana, ystävänä.

”Usealle ainoa vaihtoehto elää ihmisarvoista elämää omassa kodissa.”

”Selkeästi kehitettävä tukimuoto, jolla vähennetään laitospaikkojen tarvetta ja inhimillistetään ja monipuolistetaan vammaisen / sairaan ihmisen elämää. Koulutusta, josta valmistuu henkilökohtaisia avustajia, saadaan arvostusta lisää ammattikunnalle”

”Esim. avustajapankki olisi kätevä. Luulen, etteivät kaikki nykyiset työnantajat suostu moiseen. Pelkäävät varmaan, että joku ulkopuolinen pääsee seuraamaan arkea ja linjaamaan ko. palvelua tarkemmin. Ei olisi varallaolijaa, vaan avustaja tulisi vain tarvittaessa.”

4 KEHITTÄMISEHDOTUKSET

Kyselyyn sekä vammaispalveluhankkeen asiantuntijaryhmän työskentelyyn perustuen Keski-Suomen kunnissa halutaan selkeitä muutoksia vammaispalvelulain mukaiseen henkilökohtaiseen avustajatoimintaan. Kuntien näkökulmasta avustajatoiminnassa korostuu liikaakin palkanlaskentaan liittyvät tehtävät ja niiden työllistävyys. Palkanlaskenta tulisi irrottaa selkeästi kuntien vammaispal-

veluiden sosiaalityöstä. Palkkojen tarkistuksen ja laskennan tulee kuulua palkanlaskennan ammattilaisille. Mikäli kuntien oma palkkahallinto ei pysty asiaa hoitamaan, tulisi palkanlaskenta ostaa yksityisiltä tiloimistoilta tai sosiaalitoimessa tulisi olla riittävästi palkanlaskentaan koulutettuja toimistotyöntekijöitä, jotka hoitavat avustajien työtuntilistojen tarkistuksen ja palkkojen laskemisen. Lisäksi lakiin tulisi saada selkeästi yhtenäiset palkanmaksuohjeet ja avustajan palkkauksen perusteet.

Ensisijaisia ja ns. yleislainsäädäntöön liittyviä palveluja tulisi kehittää ja resursoida vastaamaan myös vammaisten kuntalaisten tarpeita. Kotihoidon resursseja tulisi suunnata lisää vammaistyöhön tai kuntien vammaispalveluihin palkata vammaisavustajia. Asiakkaalla olisi oikeus valita, palkkaako itse suoraan henkilökohtaisen avustajan toimien samalla työnantajana vai käyttääkö kunnan omia palveluja. Yhtenäisten linjausten ja kriteerien luominen avustajatoimintaan koetaan tärkeäksi Keski-Suomen kunnissa.

Vammaispalvelulakiin toivotaan muutosta mm. opiskelu- ja työssä avustamiseen: työnantajat ja oppilaitokset osallistuisivat avustajakustannuksiin saaden kuitenkin tukea (esim. Kela, Työvoimahallinto) avustajakustannuksiin palkatessaan vammaisen henkilön tai ottaessaan opiskelijaksi. Avustajajärjestelmän rahoitus tulisi muutoinkin tapahtua valtion kautta.

Maakunnallista tai yhteistoiminta-alueellista / - alueellisia avustajakeskuksia on myös pidettävä varteenotettavana vaihtoehtona. Avustajakeskuksessa voitaisiin hoitaa avustajavälitystä, rekrytointia, sijaisten ja keikka-avustajien välitystä (myös esim. omaishoitajien tai perhehoitajien vapaapäivien järjestämiseksi). Palkanmaksu voitaisiin hoitaa keskitetysti avustajakeskuksen kautta, samoin avustajille, työnantajille ja kuntien työntekijöille suunnattu koulutus, neuvonta ja työnohjaus. Työnjohto säilyisi kuitenkin edelleen vammaisella henkilöllä itsellään. Mikäli vammaisen henkilö haluaa hoitaa ja kykenee suoriutumaan itse avustajan rekrytointiin, palkkaukseen yms. liittyvistä tehtävistä tulisi sen olla myös mahdollista joko kokonaan tai tarvittavin osin.

5 VAMMAISPALVELUHANKKEEN TULOKSET JA TUOTOKSET

Lokakuuhun 2007 mennessä vammaispalveluhankkeessa on kuntakyselyn ja kyselyn julkistamistilaisuuden 22.5.07 lisäksi työstetty hankkeen asiantuntijaryhmän kanssa henkilökohtaisen avustajajärjestelmän prosessikuvausta. Prosessikuvausta on tehty QPR-ohjelmalla (Liite 5). Joka kerta asiantuntijaryhmän kokoontuessa prosessikuvaus on laajentunut, monimutkaistunut ja muuttunut. Prosessikuvausten perusteella henkilökohtainen avustajatoiminta näyttäisi olevan vammaispalveluissa kaikkein vaativin, haasteellisin ja monivaiheisin prosessi sekä asiakkaan että kunnan vammaispalvelun työntekijän kannalta. Palkanlaskenta ja avustajien rekrytointi tulisi saada selkeästi eroon prosessista ja vammaispalvelun sosiaalityöstä. Sosiaalityöntekijän tehtävien tulisi painottua avun-, tuen- ja palvelutarpeiden kartoittamiseen ja arviointiin, palveluohjaukseen ja palvelusuunnitteluun sekä päätöksentekoon ja palvelusuunnitelmien ja päätösten määräaikaisiin tarkistuksiin yhteistyössä ja yhteisymmärryksessä asiakkaan ja/tai hänen omaistensa kanssa.

Opas henkilökohtaisen avustajajärjestelmän yhtenäisistä käytännöistä Keski-Suomen kunnissa toimintaohjeeksi vammaispalveluiden työntekijöille on valmistumassa syksyn 2007 aikana. Opasta on työstetty hankkeen asiantuntijaryhmän kanssa. Opas on ollut Keski-Suomen työsuojelupiiriin tarkastettavana avustajan työsuhteeseen ja lainsäädäntöön liittyvältä osuudelta. Opasta on kommentoinut myös sosiaaliamies Eija Hiekka Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksesta. 17.10.07 luonnos oppaasta on lähetetty Keski-Suomen kuntien vammaisneuvostoille lausuntokierroksille. Tämän jälkeen toimintaohjeet annettaisiin tiedoksi kaikkiin Keski-Suomen kuntiin. Opas sisältää mm. lakisääteiset kuntia ja työnantajaa velvoittavat ohjeet sekä kuntien käytäntöjä järjestää henkilökohtaista

avustajatoimintaa. Toimintaohjeet on tarkoitus viedä myös Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen www-sivuille sekä SosKes-hankkeen (Keski-Suomen sosiaalialan ammattilaisten yhteisöverkko) vammaispalvelut -osioon. Oppaaseen on kerätty liitteeksi lomakemalleja: työsopimus, ennakkoselvitys lomauttamisesta, lomautusilmoitus, lomautustodistus, varoituslomake, ilmoitus työsuhteen päättämisestä, työtunti-ilmoitus, ilmoitus työterveyshuollon palveluiden tarpeesta, vuosilomapalkan laskentataulukko, vuosilomapalkkalaskelma, vuosilomakorvauslaskelma ja työtodistus.

Toimintaohjeen lisäksi hankkeessa työstetään opasta henkilökohtaisen avustajan työsuhteelle suunnattuna työnantajille ja avustajille (Keski-Suomen ”Pomo-opas”) yhteistyössä mm. vammaisneuvostojen ja työsuojelupiirin kanssa. Oppaan olisi tarkoitus valmistua vuoden 2008 alkupuolella. Sosiaali- ja terveysministeriöltä rahoituksen keväällä 2007 saanut Keski-Suomen ja Pohjanmaan maakuntien verkostoitunut vammaistyön kehittämisyksikköhanke voisi jatkossa olla se taho, joka päivittää ja ylläpitää em. oppaita.

Jyväskylän ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijan kanssa on suunnitteilla opinnäytetyö henkilökohtaisesta avustajatoiminnasta vammaisten henkilöiden näkökulmasta. Toteutus tapahtunee asiakastytyväisyyskyselynä ja haastatteluina. Kysely on toteutumassa alkuvuodesta 2008 ja opinnäytetyö valmistunee loppukeväästä 2008.

Vammaispalveluhanke liittyi syksyllä 2006 valtakunnalliseen verkostohankkeeseen, assistentti.infoon, joka koordinoi henkilökohtaisen avun järjestämistä vaikeavammaisille, tiedottamista ja osaamisen lisäämistä

Valtakunnallisen kehittämishankkeen assistentti.infoon sekä Kynnys ry:n lakimies Juha-Pekka Konttisen kanssa on sovittu alustavasti laki- yms. koulutuspaketista Keski-Suomeen työnantajille, avustajille ja kuntien työntekijöille. Tavoitteena on, että koulutuspäivät saataisiin käynnistymään kevään 2008 aikana. Lisäksi hankkeessa on tehty yhteistyötä Invalidiliiton Tampereen Validia palveluiden avustajaportti.fi - hankkeen kanssa. Kyseessä on RAY:n rahoittama hanke, johon ollaan hakemassa jatkorahoitusta. Jatkorahoituksen mahdollinen saanti voisi laajentaa hankkeen leviämisen myös Keski-Suomeen. Lisäksi yhteistyötä ollaan virittelemässä Näkövammaisten Keskusliiton ja ASPA:n toteuttaman Vähän mutta välttämättä - projektin kanssa.

Mahdollisen avustajakeskusmallin pilotointi vammaispalveluhankkeessa sekä vammaistyön kehittämisyksikköhankeessa edellyttää kunnilta selkeää kiinnostusta ja päätöstä mukaan lähdöstä ennen kuin asiaa voidaan viedä selvityksiä pidemmälle.

Tässä vaiheessa kiitokset hankkeen asiantuntijaryhmälle aktiivisesta työskentelystä, kommentaista ja mielipiteistä. Lisäksi kiitokset assistentti.infoon projektipäällikkö Päivi Nurmi-Koikkalaiselle ja Kynnys ry:n toiminnanjohtaja Kalle Könkkölälle kommentaista ja mielipiteistä henkilökohtaisen avustajakyselyn kysymyksiin sekä Keski-Suomen työsuojelupiirin työläistarkastaja Aila Kruussille kommentaista avustajan työsuhteeseen liittyvissä kysymyksissä.

LÄHTEET

Jukka Kumpuvuori (2004) Juridinen esiselvitys vammaispalvelulain ja kehitysvammalain yhteen sovittamisesta. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:14.

Erkki Paara, toim. (2005) Vammaispalvelujen järjestäminen ja osaaminen. Selvitys vammaislakien yhdistämisestä. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2005:4.

Marjo Heinonen ja Heini Saraste, toim. (2006) Tahtoa, todellisuutta ja toiveita. Suuri kertomus henkilökohtaisesta avusta.

Hallitusohjelma 19.4.2007.

Joonas Kortelainen (2006) Esiselvitys. Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen. Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, raportteja 2006:5.

Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. 3.4.1987/380.

Asetus vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. 18.9.1987/759.

<http://www.kynnys.fi/assistentti.html>

Avustajaportti.fi

Stakesin indikaattoripankki, SOTKANet v. 2006.

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake Keski-Suomen kuntiin

Liite 2. Asiantuntijaryhmän kokoonpano

Liite 3. Henkilökohtaisen avun päivän ohjelma

Liite 4. Keski-Suomen kunnille tehdyn kyselyn tulokset (helmikuu 2007)

Taulukko 1: Keski-Suomen kuntien tekemät päätökset palveluasumisesta ja henkilökohtaisesta avustajasta Stakesin indikaattoripankki SOTKANetin valossa.

Taulukko 2: Henkilökohtaisten avustajien palkkaamiseen varatut määrärahat kyselyyn vastanneissa Keski-Suomen kunnissa v. 2006 ja 2007.

Kaavio 1: Henkilökohtainen avustajatoimintaan varattu määräraha ja toteuma kyselyyn vastanneista Keski-Suomen kunnissa.

Kaavio 2: Henkilökohtaisen avustajan tehtävien kohdentaminen päätöksissä

Liite 5. Henkilökohtaisen avustajajärjestelmän prosessikuvaus

Liite 1: Kyselylomake Keski-Suomen kuntiin.

VAMMAISPALVELUIDEN SOSIAALITYÖN JA VERKOSTOITUNEEN ERITYISOSAAMISEN KEHITTÄMINEN HANKE V. 2006 - 2008

KYSELY KUNTIIN VAMMAISPALVELULAIN MUKAISESTA HENKILÖKOHTAISESTA AVUSTAJAJÄRJESTELMÄSTÄ

Armi Mustakallio, projektipäällikkö

Palautus 23.2.2007 mennessä

Vastauksen antaja

Nimi:

Virka-asema:

Kunta:

Asukasluku:

Henkilökohtainen avustajajärjestelmä on vammaispalvelulain mukainen taloudellinen tukitoimi, jonka avulla vammaisen henkilö palkkaa työntekijän (henkilökohtaisen avustajan) avustamaan itseään päivittäisissä toiminnoissa voidakseen asua ja elää itsenäisesti ja omaehtoisesti. Kunta korvaa tällöin vammaispalvelulain 9 §:n mukaan vamman tai sairauden edellyttämän tarpeen mukaisesti henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta koituvat kustannukset.

VAMMAISPALVELULAIN MUKAINEN HENKILÖKOHTAINEN AVUSTAJAJÄRJESTELMÄ KUNNASSANNE

Palvelutarve

1. Millä tavalla kunnassanne asiakkaan avuntarve kartoitetaan / mihin myönnetyt henkilökohtaisen avustajan tuntimäärät perustuu?

2. Tehdäänkö kunnassanne vammaispalvelun asiakkaille palvelusuunnitelma?

2.1. Kuinka usein palvelusuunnitelmat tarkistetaan?

2.2. Onko kunnassanne käytössä oma palvelusuunnitelmalomake / -lomakkeita? Jos on, olisiko mahdollista toimittaa lomakemalli / -mallit tämän kyselyn liitteenä joko sähköpostitse tai kirjepostina?

a) kyllä

b) ei

Päätökset

3. Kuinka monta voimassa olevaa henkilökohtaista avustajapäätöstä kunnassanne on tällä hetkellä?

4. Palveluasuminen ja henkilökohtainen avustaja

4.1 Kuinka monelle henkilölle on myönnetty v. 2006 VpL:n mukainen palveluasuminen?

4.2 Kuinka monelle näistä henkilöistä on palveluasuminen kokonaan tai osittain toteutettu henkilökohtaisen avustajan avulla?

4.3 Mitä muuta haluaisit tuoda esille palveluasumisesta ja henkilökohtaisesta avustajasta?

5. Kuinka monelle henkilökohtainen avustaja on myönnetty

5.1. Päivittäisistä toiminnoista suoriutumiseen?

5.2. Opiskelun tueksi?

5.3. Työssä tapahtuvaan avustamiseen?

5.4. Omaishoidon tuen vapaapäivien järjestämiseksi?

5.5. Harrastuksiin, vapaa-aikaan?

5.6. Asiointiin?

5.7. Muu syy, mikä?

5.8. Syytä ei ole eritelty

Kustannukset

6. Henkilökohtaiseen avustajatoimintaan varatut määrärahat kunnassanne?

a) Vuonna 2006 talousarvioon varatut määrärahat?

euroa

b) Vuonna 2006 toteutuneet määrärahat (mikäli jo tiedossa)?

euroa

c) Vuodelle 2007 talousarvioon varatut määrärahat?

euroa

6.1. Sisältyykö em. määrärahoihin myös palveluasumispäätöksen yhteydessä järjestetty henkilökohtainen avustajatoiminta?

a) kyllä

b) ei

6.2. Palveluasumispäätöksen (VpL:n) yhteydessä järjestetyn henkilökohtaisen avustajatoiminnan kustannukset vuonna 2006?

euroa

6.3. Mitä muuta haluaisit tuoda esille rahoituksesta ja kustannuksista?

Työnantajana toimiminen

7. Miten kunnassanne tuetaan/ ohjeistetaan työnantajana toimimista?

7.1. Onko kunnassanne käytännön tukitoimia työnantajan velvollisuuksien hoitamiseksi?

Koulutusta työnantajille

kyllä

ei

lisätietoja

Koulutusta avustajille

kyllä

ei

lisätietoja

Työntekijöiden hakupalvelu

kyllä

ei

lisätietoja

Sijais-/ lomituspalvelut

kyllä

ei

lisätietoja

Palkanmaksupalvelu

kyllä

ei

lisätietoja

8. Kunnassanne toimivat avustajat ovat:

a) Työnantajan eli avustajapäätöksen saaneen itsensä palkkaamia

b) Kunnan palkkaamia

c) Maksusitoumuksella palveluntuottajilta tai järjestöiltä ostettuja (keneltä/ keiltä?)

- d) Palvelusetelillä ostettuja
- e) Muulla tavoin järjestetty, miten?

9. Vammainen henkilö toimii avustajan työnantajana ja määrittelee työtehtävät. Millaisia tehtäviä mielestänne avustajat työssään tekevät?

9.1. Onko mielestänne olemassa joitain sellaisia tehtäviä, jotka eivät avustajille kuuluisi?

10. Onko työnantajuus aiheuttanut vammaisille henkilöille ongelmia ja jos on niin millaisia?

11. Miten henkilökohtaisten avustajien sijaisuusjärjestelyt on kunnassanne järjestetty?

12. Haetaanko kunnassanne henkilökohtaista avustajaa vaihtoehtona omaishoidon tuelle? Jos haetaan, mihin tämä perustuu ja millaisia päätöksiä kunnassanne on tehty?

Palkkaus

13. Minkä suuruista palkkaa henkilökohtaiset avustajat kunnassanne saavat? (tuntipalkka / kuukausipalkka)

13.1. Mihin palkan suuruus perustuu?

13.2. Kuinka usein ja millä perusteella palkkaa tarkistetaan?

13.3. Saavatko henkilökohtaiset avustajat kunnassanne kokemus- / palvelulisiä? Jos saavat, miten kokemuslisä muodostuu?

13.4. Mitä muita korvauksia kunnassanne korvataan henkilökohtaiselle avustajalle peruspalkan lisäksi?

- a) sunnuntai- ja pyhätyökorvaus?
- b) lauantailisä?
- c) iltalisä?
- d) yölisä?
- e) ylityökorvaus?

14. Onko henkilökohtaisille avustajille järjestetty työterveyshuolto?

- a) kyllä
- b) ei

Koulutus

15. Onko kunnassanne / toiminta-alueellanne riittävästi tietoa ja asiantuntemusta henkilökohtaiseen avustajajärjestelmään liittyen (esim. palkanmaksu, työnantajan velvoitteet, lakisääteiset maksut)?

- a) kyllä
- b) ei

16. Tarvitaanko mielestänne koulutusta tai työnohjausta ja jos tarvitaan niin millaista liittyen henkilökohtaiseen avustajajärjestelmään?

a) avustettavat työnantajina?

b) henkilökohtaiset avustajat?

c) kuntien vammaispalvelupäätöksiä tekevät sosiaalityöntekijät?

17. Kuinka paljon mielestänne nykyinen vammaispalvelulain mukainen henkilökohtainen avustajajärjestelmä työllistää kuntanne työntekijöitä kuukaudessa?

a) päätöksen tekijä

tunteja/kk?

b) kanslisti/toimistos sihteeri/palkanlaskija

tunteja/kk?

c) joku muu, kuka

tunteja/kk?

Tulevaisuus, muuta

18. Onko nykyinen järjestelmä mielestänne

erittäin hyvin toimiva	melko hyvin toimiva	melko huonosti toimiva	erittäin huonosti toimiva
------------------------	---------------------	------------------------	---------------------------

Perustelut:

19. Mitä mahdollisia muutostoiveita teillä on henkilökohtaiseen avustajajärjestelmään?

20. Mitä haluaisitte säilyttää nykyisestä henkilökohtaisesta avustajajärjestelmästä?

21. Miten mielestänne henkilökohtaisen avustajajärjestelmän rahoitus tulisi tulevaisuudessa järjestää?

22. Tuleeko mielestänne henkilökohtaisen avustajan tarve / kysyntä tulevaisuudessa

a) vähenemään

b) pysymään ennallaan

c) kasvamaan

23. Mitä henkilökohtainen avustaja mielestänne merkitsee vammaiselle henkilölle?

24. Mitä muuta aiheeseen liittyvää haluatte lisätä?

KIITOS VASTAUKSISTA!

Palautus sähköpostitse 23.2.2007 mennessä

armi.mustakallio@koske.jyu.fi

Armi Mustakallio, projektipäällikkö

Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittäminen

Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus

Matarankatu 4 (PL 35), 40014 Jyväskylän yliopisto

puh. 0400 886375

Liite 2: Asiantuntijaryhmän kokoonpano

Asiantuntijaryhmän jäsenet

Hänninen Sanna, Hankasalmen kunta
Kankaanperä Seija, Laukaan kunta
Kari Marja-Leena, Keuruun kaupunki
Välimäki Tuulikki, Keuruun kaupunki (vara)
Korporinne Kristiina, Saarijärven kaupunki
Liimatainen Marja, Saarijärven kaupunki (vara)
Kainulainen Saira, Viitasaaren kaupunki (Wiitaunioni)
Mustakallio Armi, projektipäällikkö
Parviainen Seija, Jyväskylän kaupunki
Pollari Satu, Joutsan kunta
Pärnänen Aulikki, Jyväskylän maalaiskunta
Rutanen Leila, Jämsän kaupunki
Vesämäki Mirva, Äänekosken kaupunki

Tarvittaessa ryhmään kutsutaan muita asiantuntijoita.

Asiantuntijaryhmän puheenjohtaja: Aulikki Pärnänen
varapuheenjohtaja: Seija Kankaanperä

Asiantuntijaryhmän sihteeri: projektipäällikkö Armi Mustakallio
2.10.2007 alkaen projektipäällikkö Mirva Vesämäki

Liite 3: Henkilökohtaisen avun päivän ohjelma

HENKILÖKOHTAISEN AVUN PÄIVÄ 22.5.2007

Vammaispalveluiden sosiaalityön ja verkostoituneen erityisosaamisen kehittämishanke järjestää yhteistyössä Keski-Suomen vammaispalvelusäätiön ohjaus- ja neuvontapalveluprojektin, Invalidiliiton Asumispalvelut Oy:n Jyväskylän Validia- palveluiden ja valtakunnallisen avustajakeskushanke assistentti.infon kanssa henkilökohtaisen avun päivän Jyväskylässä 22.5.2007.

Aika: 22.5.07 klo 9- 15.45

Paikka: Agora, Alfa- Sali, Mattilanniemi 2, Jyväskylä

Tilaisuus on maksuton.

Agorassa on mahdollisuus lounastaa omalla kustannuksella (Ravintola Piato)

Päivän puheenjohtajana toimii Invalidiliiton Asumispalvelut Oy:n Jyväskylän Validia- palveluiden johtaja Leena Yksjärvi

OHJELMA

Klo 9.00 – 9.30 Ilmoittautuminen, pientä purtavaa tarjolla

Klo 9.30 Tilaisuuden avaus: puheenjohtaja Leena Yksjärvi

Klo 9.45 Kuntakysely henkilökohtaisesta avustajajärjestelmästä Keski-Suomessa: projektipäällikkö Armi

Mustakallio, vammaispalveluiden kehittämishanke

Klo 10.30 Assistentti.info, valtakunnallinen henkilökohtaisen avun tukikeskus: projektipäällikkö Päivi

Nurmi- Koikkalainen, Stakes

Klo 11.15 – 12 lounas (omalla kustannuksella)

Klo 12.00 Aito asiakaslähtöisyys auttamistyössä: Dosentti Simo Vehmas, Jyväskylän yliopisto

Klo 12.45 Henkilökohtaisen avustajan / avun merkitys vammaiselle henkilölle, työnantajana toimiminen:

toiminnanjohtaja Kalle Könkkölä, Kynnys ry.

Klo 13.45–14.00 Tauko

Klo 14.00 Henkilökohtaisena avustajana toimiminen: Henkilökohtaisen avustajan puheenvuoro

Klo 14.30 Avustajakeskukset Suomessa. Esimerkkinä Honkalampisäätiön Avustajakeskus Joensuu:

avustajakeskus vastaava Tarja Nykänen, Honkalampisäätiö

Klo 15.15 - 15.30 Henkilökohtaisen avustajajärjestelmän jatkokehittäminen Keski-Suomessa, keskustelua

Klo 15.30 – 15.45 Päivän yhteenveto, puheenjohtaja Leena Yksjärvi

Ilmoittautuminen projektipäällikkö Armi Mustakalliolle 14.5.2007 mennessä

sähköpostitse: armi.mustakallio@koske.jyu.fi

gsm: 0400 886 375

(kerro samalla mahdolliset erikoisruokavaliotievet)

Liite 4: Keski-Suomen kunnille tehdyn kyselyn tulokset (helmikuu 2007)

Taulukko 1: Keski-Suomen kuntien tekemät päätökset palveluasumisesta ja henkilökohtaisesta avustajasta Stakesin indikaattoripankki SOTKANetin valossa.

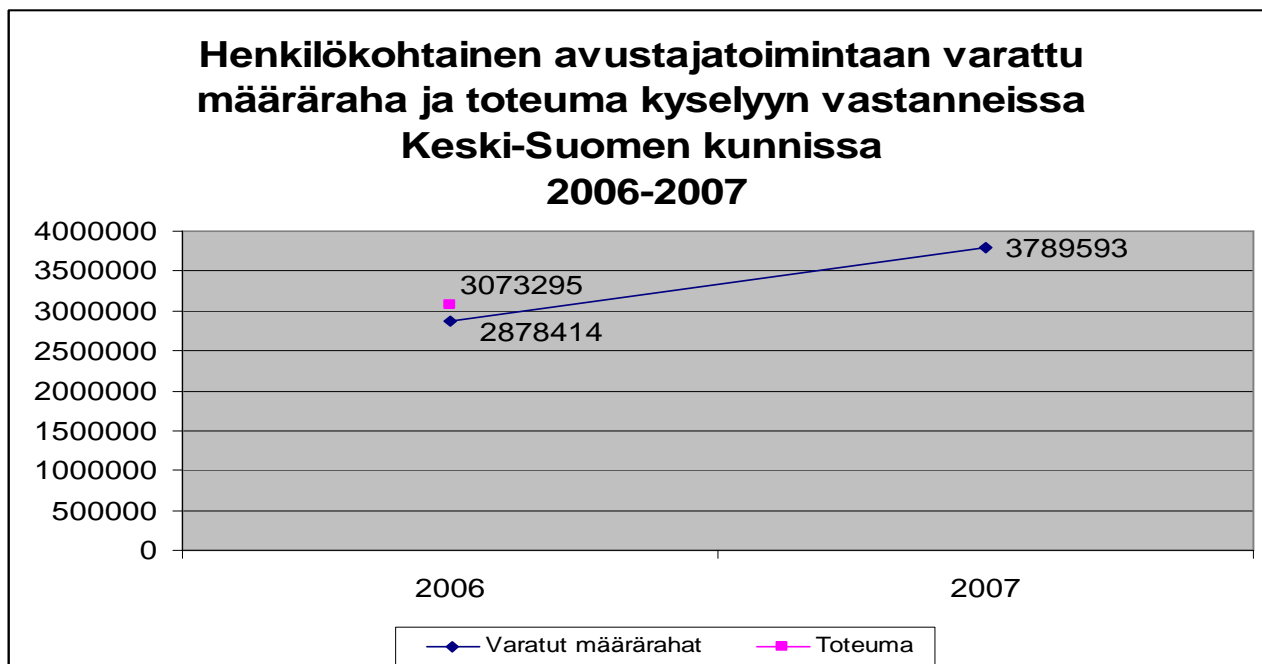
Kunta	Asukaslu- ku 31.12.2006 (Tilasto- keskus)	Kelasta vammai- suuden perus- teella etuuksia saavat v. 2006 (Sotka- net)	Kelan vam- maistuen saajia v. 2006 (Sotka- net)	Kelan lapsen hoitotuet v. 2006 (Sotka- net)	Palvelu- asuminen v. 2006 (Sotka- net)	Palvelu- asumis- päätöksiä v. 2006	Palvelu- asuminen henkilö- kohtaisen avustajan avulla v. 2006	Henkilö- kohtai- nen avus- taja v. 2006 (Sotka- net)	Henkilö- kohtai- nen avus- taja v. 2007
Suomessa	5 276 955	261 991	11 903	37 365	3 088	-	-	4 548	-
Keski-Suomi	269 636	14 721	636	2 281	216	-	-	236	-
Hankasalmi	5 556	323	11	47	4	4	3	10	11
Joutsa	4 053	218	0	15	0	1		2	2
Jyväskylä	84 739	4 289	244	623	60	64	45	59	63
Jyväskylän maalaiskunta	35 452	1 641	92	377	55	36	18	49	35
Jämsä	16 132	898	25	124	13	14	9	16	15
Jämsänkoski	7 480	385	11	66	5	4	4	11	10
Kannonkoski	1 645	-	-	14	-	-	-	2	-
Karstula	4 739	-	15	44	-	-	-	2	-
Keuruu	11 005	717	37	94	5	6	3	9	6
Kinnula	1 901	-	-	27	-	-	-	1	-
Kivijärvi	1 441	-	-	16	-	-	-	1	-
Konnevesi	3 057	145	-	28	0	-	-	6	5
Korpilahti	5 030	289	-	48	5	5	5	5	4
Kuhmoinen	2 731	-	-	16		-	-	4	-
Kyyjärvi	1 612	109	-	20	0	-	-	3	3
Laukaa	17 385	917	36	170	33	30	10	21	21
Leivonmäki	1 134	-	0	-	-	-	-	1	-
Luhanka	847	-	0	-	-	-	-	1	-
Multia	1 994	-	-	14	-	-	-	1	-
Muurame	8 881	349	18	97	7	10	4	-	7
Petäjävesi	3 748		13	23	-	-	-	4	-
Pylkönmäki	974	101	-	7	0	-	-	0	0
Saarijärvi	9 955	505	15	74	2	2	2	9	11
Toivakka	2 359	-	-	21	-	-	-	1	-
Uurainen	3 157	-	-	34	-	-	-	1	-
Wiitaunioni (Viitasaari ja Pihtipudas)	12 288 (7445+ 4843)	906	37	102	3	1	1	8	6
Äänekoski	20 341	1 145	39	175	5	5	4	9	8
Yhteensä		12 937	593	4 557	413	182	108	236	207

(Kysely Keski-Suomen kunnille helmikuussa 2007. Stakes, Indikaattoripankki SOTKANet 2006. Tilastokeskus, väestötiedot 31.12.2006.)

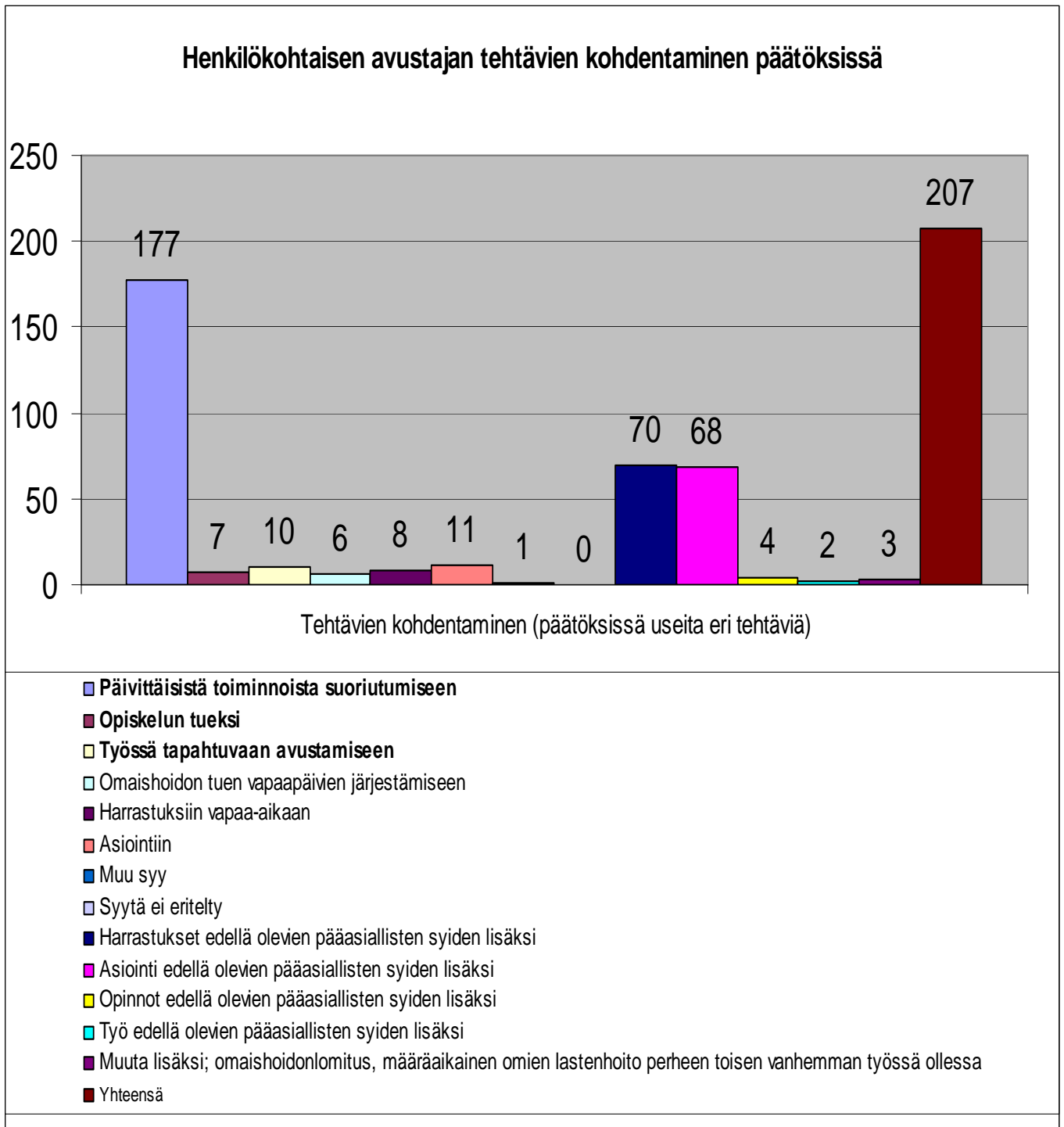
Taulukko 2: Henkilökohtaisten avustajien palkkaamiseen varatut määrärahat kyselyyn vastanneissa Keski-Suomen kunnissa v. 2006 ja 2007.

	Asukasluku 31.12.2006	v. 2006	v. 2007	€/asukasta kohti v. 2007
Hankasalmi	5 556	110 000	130 000	23,40
Joutsa	4 053	16 000	-	0
Jyväskylä	84 739	953 215	1 465 313	17,29
Jyväskylän mlk	35 452	280 900	325 000	9,17
Jämsä	16 132	180 000	220 000	13,64
Jämsänkoski	7 480	130 000	138 000	18,45
Keuruu	11 005	50 000	60 000	5,45
Konnevesi	3 057	118 400	107 000	35
Korpilahti	5 030	132 809	214 584	42,66
Kyyjärvi	1 612	9 190	9 180	5,69
Laukaa	17 385	557 900	510 000	29,34
Muurame	8 881	80 000	95 000	10,70
Pylkönmäki	974	0	0	0
Saarijärvi	9 955	180 000	244 316	24,54
Wiitaunioni (Viitasaari, Pihtipudas)	12 288	80 000	80 000	6,51
Äänekoski	20 341	(kuntaliitos)	191 200	9,40
Yhteensä	243 940	2 878 414	3 789 593	15,53

Kaavio 1: Henkilökohtainen avustajatoimintaan varattu määräraha ja toteuma kyselyyn vastanneissa Keski-Suomen kunnissa.

Kaavio 2: Henkilökohtaisen avustajan tehtävien kohdentaminen päätöksissä

Liite 5: Henkilökohtaisen avustajajärjestelmän prosessikuvaus (QPR)

Katso erillinen PDF- tiedosto